

Integracija kvalitativnih i kvantitativnih aspekata: perspektive empirijskih istraživanja otoka

Anči Leburić

Filozofski fakultet u Zadru, Odsjek za sociologiju, Zadar, Hrvatska
e-mail: anci.leburic@st.tel.hr
aleburic@yahoo.com
<http://members.xoom.com/aleburic>

SAŽETAK Autorica u članku razmatra odnos kvalitativnog i kvantitativnog pristupa, kvalitativnih i kvantitativnih metoda i istraživanja, temu koja je predmetom pozornosti u sociologiji i u sociologijskim empirijskim istraživanjima u posljednja tri desetljeća. Naime, tek od 70-ih godina 20. stoljeća o tom se predmetu temeljitije raspravlja. S obzirom na očitu tendenciju povezivanja metodologijskog s epistemologijskim stajalištima ili pristupima u empirijskoj sociologiji, ova je rasprava nešto više od tek usputnih metodoloških bjegova u nešto prolazno ili trenutno moderno.

Zbog raznoraznih poteškoća, posebice u slučaju empirijskih istraživanja hrvatskih otoka kao tradicionalno ruralnih područja, autorica razmatra perspektive njihova plodonosnijeg razvijanja. U tekstu su eksplicirane dvije moguće forme integriranja kvalitativnoga i kvantitativnoga: prvo, kombiniranje kvalitativnog i kvantitativnog i, drugo, kompariranje kvalitativnog i kvantitativnog. Obje mogućnosti autorica je iscrpnije elaborirala s obzirom na perspektive empirijskih istraživanja hrvatskih otoka. Također je ilustrirala karakteristike posebnih metoda istraživanja, kvalitativnog i kvantitativnog tipa, a koje bi bilo relevantno primjenjivati u sociologijskim empirijskim istraživanjima otoka.

Postoje, nažalost, i određene prepreke (subjektivne i objektivne naravi) integraciji kvalitativnih i kvantitativnih metoda za koju se autorica zalaže. Stoga nastoji obrazložiti istraživačke situacije u kojima bi bilo relevantno i plodonosno utjecati na minimaliziranje ili, u najboljem slučaju, na uklanjanje stereotipa, neznanja, nestručnosti, izbjegavanja timskog rada i sličnih poteškoća.

Ključne riječi: empirijska istraživanja otoka, integracija metodologijskih aspekata, kvalitativno, kvantitativno, pluralizam metoda i pristupa.

Primljeno: 10. svibnja 2000.

Prihvaćeno: 15. travnja 2001.

1. Uvod: općenito o kvalitativnome i kvantitativnom

U kontekstu odnosa kvalitativnoga i kvantitativnoga, može se raspravljati o: aspektima, podacima, tehnikama, procedurama, metodama, pristupima, modelima, istraživanjima, analizama, metodologijama, strategijama, tradicijama, orijentacijama, školama, itd. Riječ je o naročito kompleksnom, mnogostrukom metodološkom području, čiji pluralitet ilustrira bogatstvo pojmova, mogućnosti operacionaliziranja i, konačno, nevjerojatnu fleksibilnost prodora u empiriju.

Prvo ćemo raspraviti o onome što se zbivalo ili se zbiva u sociologiji i njezinim istraživanjima, primarno onim empirijskima, u posljednja dva do tri desetljeća, i to zato što se tek od 70-ih godina 20. stoljeća ozbiljnije i temeljitije raspravlja o sociološkim temama koje zadiru u odnose kvalitativnoga i kvantitativnoga. Prije toga se u društvenim znanostima, a od 60-ih godina posebice u sociologiji i njenim udžbenicima (Lazarsfeld, 1958.; Phillips, 1966.; Blalock, 1970.), daleko više pisalo i raspravljalo o kvantitativnome. Doduše, autori nisu negirali značaj i ulogu kvalitativnog u sociološkim istraživanjima (Blalock, 1970.: 45-46). S druge strane, sociolozi dugo već poznaju kvalitativna istraživanja i kvalitativne analize, ali se nisu mogli usuglasiti oko njihova određenja.

S obzirom na *tendenciju povezivanja metodološkog s epistemološkim stajalištima* ili pristupima u empirijskoj sociologiji, naša će rasprava biti nešto više od tek usputnih metodoloških izleta ili bjegova u nešto prolazno ili trenutačno pomodno. Uostalom, epistemološke su rasprave ponekad vrlo krute i ne dopuštaju ikakva povezivanja kvalitativnog i kvantitativnog, jer se drži da su to dvije sasvim suprotne pozicije o načinima proučavanja društvene stvarnosti. Mnogi se autori čine zbunjenima, kao da lete od jedne metode ili pozicije do druge, čas se bave hipotezama, čas opet ne, kao da vlada zbrka na svim razinama eksplikacija i specifikacija. U sociološkim istraživanjima posebno je to karakteristično za etnografske, etnometodološke, interakcionističke i slične pristupe.

Zbog raznoraznih poteškoća, od kojih ćemo neke eksplicirati, osobito u svezi s *empirijskim istraživanjima brvatskih otoka* kao tradicionalno ruralnih područja, istaknut ćemo određene perspektive njihova plodonosnijeg razvijanja, i to u dvije moguće forme integriranja kvalitativnoga i kvantitativnoga: prvo, kombiniranjem kvalitativnog i kvantitativnog i drugo, kompariranjem kvalitativnog i kvantitativnog.

2. Kvalitativno istraživanje

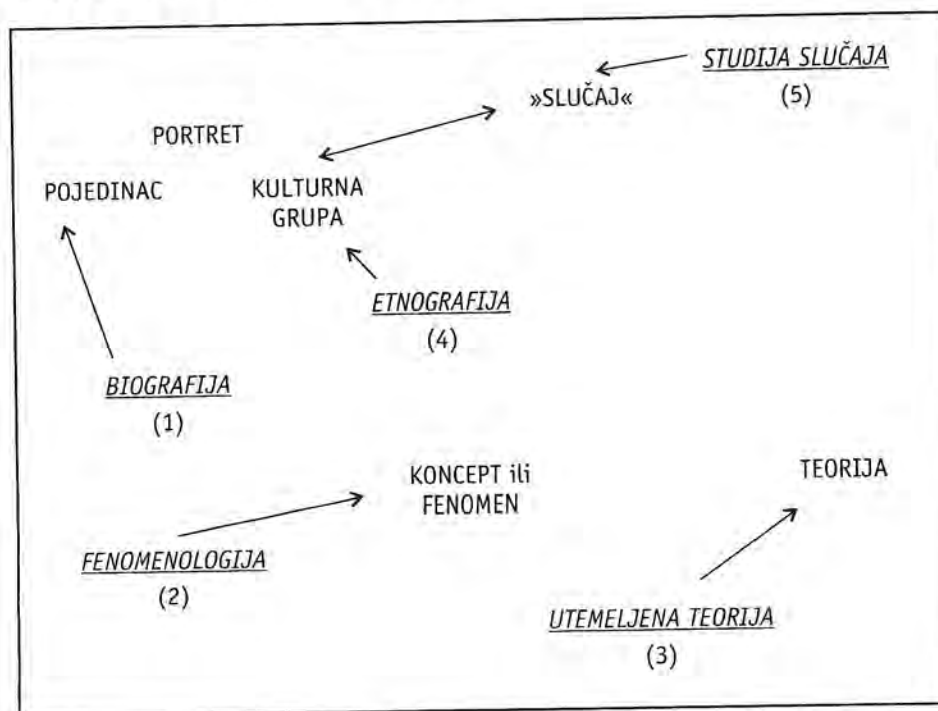
Mnogostruka su obilježja kvalitativnog istraživanja, ali se ni eminentni kvalitativci ne mogu složiti u popisu neke potencijalne jedinstvenije liste tih varijabli (Creswell, 1998.: 16; prikaz 1.). Doduše, postoji suglasnost o temeljnim značajkama kvalitativnog *istraživanja* (Stake, 1995.: 47-48), jer je ono: 1. holističko, 2. empirijsko, 3. interpretativno, i 4. empatičko.

Prikaz 1.
Karakteristike kvalitativnog istraživanja

Značajke kvalitativnog istraživanja	Merriam (1988.)	Eisner (1991.)	Bogdan i Biklen (1992.)
Prirodno okruženje (teren) kao izvor podataka	+	+	+
Istraživač kao ključni instrument prikupljanja podataka	...	+	+
Prikupljanje podataka kao riječi ili slika	+	...	+
Rezultat kao process, prije negoli kao proizvod	+	...	+
Induktivna analiza podataka, s naglaskom na posebnosti	+	+	+
Usmjerenost na perspektive sudionika, njihova značenja	+	+	+
Uporaba izražajnog jezika	...	+	...
Uvjeravanje navođenjem razloga	...	+	...

Poznatije *tradicije* kvalitativnog istraživanja jesu (Creswell, 1998.): 1. biografska tradicija životnih povijesti, 2. fenomenologija, 3. utemeljene/osnovne teorije, 4. etnografija i 5. studija slučaja. Svaka ova strategija usredotočena je na različite aspekte ili područja interesa sociologa u njegovim istraživanjima (prikaz 2.).

Prikaz 2.
Što je u fokusu tradicija kvalitativnih istraživanja?

Wolcott (1990.: 64–65) klasificira četrnaest kvalitativnih *istraživačkih pristupa*, koji su deskriptivnog tipa i predstavljaju mnoštvo različitih metodologijskih pristupa. Ti su pristupi: 1. etnografija, 2. etnografija komunikacije, 3. etnometodologija, 4. terensko istraživanje, 5. promatranje sa sudjelovanjem, 6. usmena povijest, 7. fenomenologija, 8. studija slučaja, 9. stručnost/kriticizam, 10. istraživačko novinarstvo, 11. nesudjelujuće promatranje, 12. ljudska etologija, 13. prirodna povijest i 14. etnologija.

U sociologijskim se istraživanjima učestalije primjenjuju četiri kvalitativne *metode*:

1. *Metoda »studija slučaja«* (case study) čiji je predmet pojedinačan »slučaj« ili samo nekoliko odabranih primjera društvenih entiteta, kao što su na pr. zajednice, sela, otoci, društvene grupe, obitelji, poduzeća, uloge, odnosi. Studija slučaja je »metoda izbora« koju istraživač odabire u situaciji kada se fenomen kojeg će istraživati jasno ne razlikuje od svoga konteksta (Yin, 1993.: 3). Takav fenomen može biti neki projekt ili program u evaluacijskom istraživanju.

U odabiru metode studija slučaja najbitnije je ispitivanjem pokriveni pojedinačan fenomen, s jedne, i kontekst u kojem se taj fenomen javlja, s druge strane. Razlozi tome su dvojaki: a) pretpostavka da kontekst sadrži važne objašnjavajuće varijable o fenomenu koji se istražuje, ili b) nemogućnost jasnog očitovanja granica između fenomena i konteksta. Za ilustraciju, fenomen bi bile interakcije i procesi komunikacije urbanog i otočnog stanovništva, a one bi činile i dio konteksta regionalne prometne politike i sl. Ili, fenomen bi bilo slobodno vrijeme otočanki, kao dio konteksta ruralnog okružja, obiteljskih interakcija, prethodnih radnih iskustava, stupnja školovanosti i drugoga.

Dakle, kontekst je zapravo kontekstualna varijabla, a kontekstualne su oline, u načelu, u istraživanjima vrlo brojne i bogate, pa ih rijetko koji nacrt istraživanja može potpuno obuhvatiti. Kontekstualne varijable mogu biti toliko kvalitativno različite da nijedno pojedinačno ispitivanje ili prikupljanje podataka potpuno ne zadovoljava i ne postiže maksimalnu informiranost o tim olinama. Zato se analitički rezultat bavljenja kontekstima svodi na uvođenje velikog broja varijabli u istraživanje, pa Yin metodu studija slučaja definira »empirijskim istraživanjem u kojem broj varijabli može premašiti broj ključnih podataka« (1993.: 32).¹

2. *Etnografska metoda* polazi od posve drugačijih, čak i drastično različitih premisa, nego metoda studija slučaja. Doduše, obje metode obasižu terenski rad i slične aktivnosti. Ali, u etnografiji istraživač traži zatvoreno i detaljno izvedeno tu-

¹ Prema tome, vjerojatno će češće biti više zanimljivih varijabli negoli ključnih podataka koji će se moći analizirati, pa je baš to tehnička karakteristika studija slučaja, koja statističku analizu otežava, ako je čak ne čini irelevantnom, jer ključni podaci nemaju varijancu. Ipak, CS mogu uključivati kvantitativne podatke i numerička mjerenja ondje gdje istraživač to procijeni relevantnim.

mačenje realnog svijeta, što u sociološkoj literaturi pokriva sintagma »*gusta deskripcija*« (Fetterman, 1989.). Izazov logičko-pozitivističkoj poziciji predstavlja teza da je sva evidencija relativna i da ne može biti nezavisna od istraživača, pa se zbog toga favorizira *promatranje sa sudjelovanjem* kao dominantan način prikupljanja podataka (Jorgensen, 1989.). Dopušta se, ohrabruje i podupire onaj terenski rad koji bi trajao dulje vrijeme, čiji bi predmet bio »razumno nestrukturiran«, a sve bi to rezultiralo »slikama« zakonitosti i običaja iz svakodnevnoga života, i to u njihovu prirodnom obliku. Osim toga, etnografi prihvaćaju tezu o višestrukosti socijalno konstruiranih realiteta i ne raspravljaju o pojedinačnoj objektivnoj realnosti. Zato etnografska istraživanja ne oponašaju tradicionalnu paradigmu empirijske znanosti, prema kojoj se ponavljanjem može replicirati samo pojedinačna objektivna realnost. Dapače, smatraju da istraživač nužno ne mora zadržati objektivnu distancu spram fenomena kojeg izučava. Etnograf zato neće primjenom raznoraznih »instrumenata« nastojati stvoriti objektivnu distancu spram predmeta istraživanja, nego je njegov cilj direktno iskustveno proživjeti fenomen kojega ispituje.

Etnografsko istraživanje ne započinje strogo formuliranim teorijskim postavkama, jer to nije nužno. Ali, to ne znači da ono apstrahira teorijske aspekte. Dapače, teorijske tendencije izvire iz same definicije etnografije, koja je usredotočena na vjerovanja, prakse, artefakte, narodno znanje i ponašanje određenih društvenih grupa. No, etnograf – jer nastoji razumjeti društvene scene – svakako prije poduzima izgradnju negoli testiranje teorijskog okvira. On teoriju stvara i generira iz podataka. Temeljni cilj uporabe ove kvalitativne metode jest da društveni svijet »mora biti otkriven«, a to se jedino može postići promatranjem »iz prve ruke« i sudjelovanjem u prirodnom ambijentu. Stoga su osnovne teme etnografskih istraživanja: opisi društava, malih komuna i organizacija, primjerice sela i otoka.

3. Metoda *promatranja sa sudjelovanjem* rabi se onda kada se želi neko ponašanje razumjeti i zatim opisati. To je moguće ako promatrač u njemu sudjeluje i osobno preuzima neke uloge, ako se postepeno integrira u lokalnu populaciju, i to kroz redovite kontakte tijekom dužeg vremenskog razdoblja, ili ako se uključuje u dnevni život i običaje tijekom samog opažanja. Ključni informanti, s kojima je nužan uži i bliži kontakt, omogućuju mu da sakupi podatke »na mjestu«. Promatrač vodi dnevnik u kojeg unosi raznorazne informacije iz svoga promatranja ali i one koje mu daju informanti (Hamel, et al., 1993.: 3). Zapravo, ovo je metoda čiji su temeljni ciljevi omogućiti razumijevanje svakodnevnog smisla i iskustva ljudi koje istražujemo (Gilgun, et al., 1992.: 215).

Upotreba ove metode podrazumijeva da istraživač trenutno, dok istražuje, na određeni način čak i uživa u društvenom životu kojeg ispituje (Townroe i Yates, 1995.: 346).² Terenski rad postaje neprestani proces razmišljanja, kojim se obo-

² Ova je teza na tragu onih rasprava u kojima se empirijsko istraživanje *per definitionem* tretiralo kao svojevrsan i specifičan »društveni odnos« (Leburić, 1996.: 132).

gačuje teorijskim postavkama. Također, omogućuje istraživačima da postanu sudionici ljudskog djelovanja u različitim sredinama, te da sebi postavljaju stotine i tisuće pitanja o motivaciji ispitanika, njihovim vjerovanjima, akcijama i željama (May, 1993.: 120).

Zato se ova metoda prečesto kombinira s metodom intervjua, i to različitim tipovima intervjua: opažanje vodi do važnih pitanja koja se žele postaviti respondentu, a intervju omogućuje interpretiranje značenja predmeta opažanja. Ova će se metoda najčešće primijeniti: prvo, kada je ona jedini mogući način prikupljanja informacija o nekoj društvenoj grupi (na pr., vjerskoj sekci) i, drugo, kada tako detaljne i validne rezultate nije moguće dobiti primjenom nekih drugih metoda istraživanja, jer udruživanje s grupom ljudi i proživljavanje njihova života omogućuje istraživaču dublje i adekvatnije razumijevanje onoga čime se bavi. Treće, promatrač ovdje samo opaža i bilježi, on ne postavlja hipoteze, niti definira temeljne ideje i smjernice istraživanja. Četvrto, dok anketom dobivamo običnu »amatersku fotografiju« ili sliku ljudskih života, dotle opažanje sa sudjelovanjem može ilustrirati promjenljivu sliku razvitka u načinu ili tijeku tih života (Townroe i Yates, 1995.: 341-347).

4. R. E. Stake razlikuje kvalitativne i kvantitativne *intervjue*. Kvalitativni intervjuer počinje istraživanje s kraćom listom problemskih pitanja. Većina pitanja u intervjuu ne zahtijeva samo odgovore u stilu »da« ili »ne«, nego deskripcije nekih epizoda, veze, objašnjenja. Kvantitativnim intervjuima provode se opservacije u kojima se gomilaju percepcije o nekom znanju, koristi se protokol, koji je ograničen nacrtom, a pitanja su unaprijed pripremljena (Stake, 1995.: 65).

Townroe i Yates (1995.: 338-339) u jednom popularnom engleskom sociološkom udžbeniku klasificiraju intervjuje u četiri tipa:

a) *Strukturirani intervju* – svim ispitanicima postavljaju se ista pitanja, istim redoslijedom. Osnovna prednost ove metode jest što intervjuje u svrhu verificiranja rezultata, mogu vrlo lako ponoviti drugi istraživači. Uloga intervjuera svedena je na minimum. Ovaj tip intervjua neki istraživači nazivaju »standardiziranim« (Fielding, 1993.: 135-136), pošto u njemu središnju ulogu ima pisani strogo strukturiran upitnik, koji je zato osnovni instrument prikupljanja podataka, primjerice u preglednim istraživanjima provedenim metodom ankete. Svima se postavljaju ista pitanja, pa je veća sigurnost da su dobivene razlike u odgovorima uistinu stvarne razlike između ispitanika, a ne rezultat »intervjuerske« situacije. Obično se propituje reprezentativan uzorak populacije, pa su i rezultati reprezentativni (May, 1993.: 92).

b) *Nestrukturirani intervju* – više nalikuje neformalnoj, opuštajućoj diskusiji, jer se ne koristi lista unaprijed pripremljenih pitanja. Za vođenje sadržajnog i konstruktivnog razgovora s ispitanicima istraživaču su nužni veća vještina, sposobnost i više znanja. Nedostatak ovoga tipa intervjua je što se dobivene informacije ne mogu kontrolirati niti naknadno verificirati (Townroe i Yates, 1995.: 339). Si-

nonimni nazivi za njega jesu »neformalan« ili »nестandardiziran« ili »fokusan« intervju (May, 1993.: 93; Fielding, 1993.: 136). On se često identificira s metodom »životnih povijesti« (*life history*), premda je ovom tipu osnovno obilježje fleksibilnost i otkrivanje mišljenja respondenata, prije negoli standardizacija ili njihova generalizacija (May, 1993.: 94).

c) *Polustrukturirani intervju* – ispitanici se navode da što slobodnije odgovaraju na prethodno pažljivo sastavljena pitanja (Padfield i Procter, 1996.: 355), tj. postoji unaprijed sastavljena lista pitanja na koja ispitanici odgovaraju na njima svojstven način (Layder, 1993.: 41). Kontekst intervjua ovdje je važan aspekt istraživanja (May, 1993.: 93).

d) *Dubinski intervju* može biti *individualan* – uspijeva temeljitije razumjeti spoznaje pojedinaca, a bolja je i komunikacija, potpunija, svestranija i razumljivija (Morgan, 1988.), ili *grupni*, ili tzv. fokus grupe (usmjereno vođeni grupni intervju o predmetu u žarištu istraživačeva interesa, op. red.), koja obuhvaća relativno homogene skupine ispitanika, u cilju dobivanja potrebnih informacija o predmetu istraživanja. Fokus grupe omogućuje direktniji pristup jeziku i konceptima koje ispitanici koriste, a na osnovi kojih istraživač strukturira njihova mišljenja i stavove, te razgovara o temi istraživanja. Grupe se odabiru iz manjeg reprezentativnog uzorka, čiji članovi imaju jedno ili više obilježja koje istraživač drži važnima za svoj projekt. Te varijable mogu biti demografske, statusne, ideološke, načini ponašanja, životni stil i sl. Odabir uzorka više se osniva na pogodnosti i raspoloživosti negoli na reprezentativnosti, pa su zato uzorci ovih grupa često mali i nerepresentativni. Pa iako omogućuju dubinsko istraživanje fenomena, oni ne dopuštaju generalizaciju na šire i veće populacije (Hughes, et al., 1993.). Svaka fokus grupa obično ima 6–10 ispitanika, ili maksimalno 12, ali prikladna veličina grupe ovisi o ciljevima istraživanja. Što je grupa manja, veći su individualniji utjecaji jednoga pojedinca (Morgan, 1988.: 43–44). Primjenu ove metode Morgan smatra naročito pogodnom u kombinacijama kvalitativnog i kvantitativnog pristupa u istraživanju, a vrlo uspješno ju je u istraživanjima koristio i Merton već 40-ih godina 20. stoljeća (Merton i Kendall, 1946.; Merton, 1987.).

3. Kvantitativno istraživanje

Kvantitativno istraživanje označava različite pristupe u prikupljanju podataka. Taj istraživački žanr koristi specijalan jezik čija se bitna obilježja u velikoj mjeri poklapaju sa znanstvenom terminologijom koju rabe istraživači prirodnog poretka: to su, na pr., varijabla, kontrola, mjerenje, eksperiment. Neki autori (Silverman, 1984., 1985.) zamjeraju kvantitativcima puku aplikaciju prirodno-znanstvenog pristupa na izučavanje društva, zbog čega i dolazi do neslaganja između kvantitativaca i kvalitativaca.

Ako su ti pristupi toliko različiti, zašto ih sociolozi kopiraju i primjenjuju u istraživanjima? Vjerojatno su temeljni razlog – uspjesi znanosti u 20. stoljeću u tu-

mačenju i razumijevanju prirodnog poretka! Osim toga, sukladno pozitivističkoj doktrini, duboko je uvriježeno stanovište kako su prirodne znanosti standard za mjerenje znanja i da ne postoji logičan razlog zbog kojega takvi postupci ne bi bili podjednako primjenljivi u istraživanju društva.

U sociologijskim istraživanjima temeljna kvantitativna metoda je (1) *anketa*. Zbog njezine sveprisutnosti u većini empirijskih projekata u sociologiji, može se govoriti o anketomaniji. Autori rabe brojčane podatke o velikom broju ljudi, čiji je obim reprezentativan za širu populaciju. Cilj je testirati prethodno prepoznate ili utvrđene teorije ili hipoteze s kojima se već baratalo. Većina anketa počiva na tzv. »korelacijskim« ili »kros-korelacijskim« nacrtima istraživanja, što znači da su podaci prikupljeni na određenom broju ljudi, u jednoj vremenskoj točki i na jednom mjestu, a sve to s ciljem da se otkriju načini i stupnjevi u kojima se varijable međusobno povezuju (ili stupaju u neke međusobne odnose).

2. Anketni pristup je u kontrastu s *eksperimentalnim* nacrtom istraživanja. Kako je to tradicija kvantitativnih istraživanja u socijalnoj psihologiji, njom se nećemo baviti. Bitno je da u eksperimentu nužno postoje dvije grupe (eksperimentalna i kontrolna) u kojima se ispitanici nasumice biraju. Logika eksperimentalnog nacrt istraživanja jest da prethodnu grupu izložimo eksperimentalnom poticaju (nezavisna varijabla), dok to ne radimo s kontrolnom grupom.

3. U kvantitativnom istraživačkom pristupu koristi se *službena statistika*, bez koje je teško početi neko sociologijsko istraživanje. Za uzoran primjer u ovoj tradiciji često se ističe poznata Dürkheimova analiza/studija o samoubojstvima (Dürkheim, 1897., 1952.).

4. *Strukturirano promatranje* je metoda u kojoj istraživač snima svoja opažanja u skladu s prethodno utvrđenim protokolom i zatim kvantificira dobivene podatke. Često se primjenjuje u istraživanjima ponašanja, interakcija (na pr. između nastavnika-učenika) i sl.

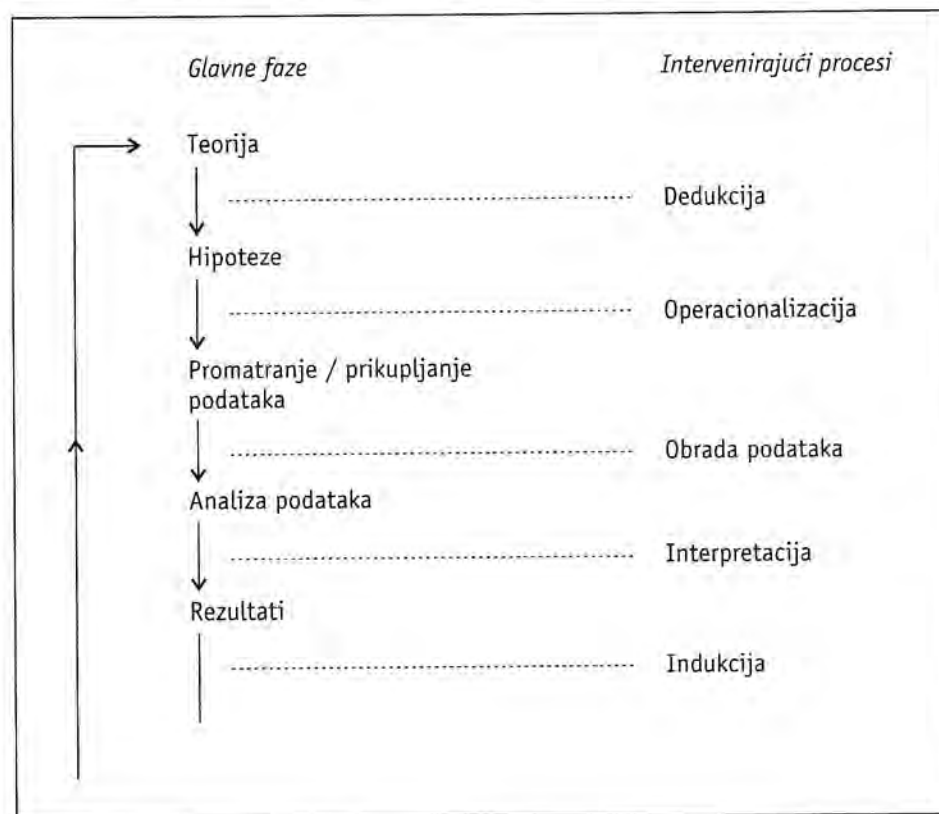
5. *Analiza sadržaja* primjenjuje se u funkciji niza kvantitativnih analiza, primjerice najčešće u analizi komunikacijskih aspekata u medijima.

U raspravama o kvantitativnome, autori se neizostavno osvrću na poziciju *pozitivizma*, koji se intenzivnije kritizira od 60-ih godina (Giddens, 1974.; Cohen, 1980.; Bryant, 1985.). Mada ima nekoliko verzija pozitivizma – Halfpenny ih (1982.) identificira čak dvanaest, moguće je supsumirati slijedeće ciljeve koje pozitivizam nastoji postići: 1. počiva na principu *metodološkog monizma* ili metodološkog naturalizma (von Wright, 1971.); 2. uključuje doktrinarnе aspekte *fenomenalizma*, što neki tumače kao empiricizam; 3. akumuliraju se verificirane činjenice koje tvore teorijski kontekst (pojedine teorije), odnosno zakone, jer su utvrđene kao empirijske pravilnosti (na tim načelima počiva *induktivizam*); 4. znanstvenu teoriju pozitivista tretira svojevrsnom »odjećom« empirijskog istraživanja, pa iz njega derivira hipoteze, i to obično u formi kauzalnih veza, koje podvrgava

empirijskom testiranju, što implicira *deduktivnost*; 5. pozitivista se distancira od onih *vrijednosti* koje utječu na objektivnost njegova pristupa.

Doduše, vjerojatno nema nijednog pozitiviste koji bi sebe podveo pod svih pet navedenih točaka, iako su najkarakterističnija prva dva principa. Ovdje se pozitivizam tretira, zato što je tradicija kvantitativnih istraživanja bila pod velikim utjecajem znanstvenih metoda konstruiranih u pozitivističkim terminima. Drugim riječima, kvantitativni su istraživači sebe konvencionalno smatrali pozitivistima, i to kako po koncepciji tako i po orijentaciji.³

Prikaz 3.
Logička struktura kvantitativnog istraživanja kao linearnog procesa

³ To se vidi u autora udžbenika iz područja socioloških istraživačkih metoda, koji su logiku kvantitativnog istraživanja skoro identificirali s pozitivističkom pozicijom, kao npr. Goode i Hatt (1952.) ili Phillips (1966.).

Konačno, kvantitativni su istraživači bili pod značajnim utjecajem pozitivizma i u toj su orijentaciji tražili i preuzimali metode i tehnike istraživanja. Zato je temeljna logička struktura kvantitativnog istraživanja linearan proces (Bryman, 1996.: 20; vidjeti prikaz 3.).

Prethodni prikaz ilustrira shemu, koju istraživači u praksi konceptualiziraju i u kojoj teorije određuju probleme na koje će istraživač adresirati hipoteze što ih je prethodno izveo i dobio iz općih teorija. Te hipoteze uvijek pretpostavljaju neke kauzalne veze među konceptima. Zato su ti koncepti u sociologijskim istraživanjima često apstraktni, pa ih se mora operacionalizirati, stvarajući operacionalne definicije, čiji se stupnjevi varijacija i kovarijacija mjere. Podaci se prikupljaju anketom, eksperimentom i sličnim metodama, zatim se analiziraju, i to tako da se kauzalne veze specificiraju hipotezama, pa ih tek onda istraživač prihvaća ili odbija. Opet se vraća na teoriju koja je inicirala sve ovo.

Dakle, kvantitativno istraživanje je racionalan, linearan proces i njegova je veza s pozitivizmom u naglašavanju teorijskoga, te u prisutnosti indukcije i dedukcije. Glavni nedostatak ovog tumačenja jest isticanje centralnosti teorije u kvantitativnom istraživanju! Naime, sva istraživanja direktno ne testiraju teoriju, što je tvrdio i Merton (1967.: 39-40). Uostalom, vrlo važan aspekt kvantitativnog istraživanja jest *individualizam*, jer istraživač teži individualnom tretiranju koje stavlja u fokus svoga empirijskog istraživanja (Bryant, 1985.). Odgovori pojedinaca se gomilaju, i zaključuje se o gomili, premda kvantitativac individuu tretira kao izvor podataka, koja je ovdje neovisna o drugim pojedincima.

4. Suprotstavljenosti i/ili sličnosti kvalitativnoga i kvantitativnoga

U ovim raspravama nema nekih žestokih svađa i sličnih ekscesa među istraživačima, već se zapravo radi o oslanjanju na različite obrasce i na različite pretpostavke u proučavanju društvenog života. To pokazuju Guba i Lincoln (1982.), pošto najznačajnije spoznajne razlike između kvalitativnog i kvantitativnog pristupa označavaju kao njihovo djelovanje na različitim principima o tome što je znanje o društvenom svijetu.

Kada je riječ o kvalitativnom istraživanju, u literaturi se često lamentira: 1. o problemima interpretacije, 2. o poteškoćama u odnosu teorije i istraživanja, 3. o problemima u generalizaciji.

Postoje neke razlike između kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja, pa konstatiramo da je kvalitativno istraživanje dinamičnije, jer predstavlja pogled na društveni život u razvoju, bavi se otkrivanjem strukturalnih elemenata društvenog života i vezuje ih uz mikrodrštvene nivoe. Kvantitativno istraživanje je statičnije, što ne znači i negativnije. Bavi se otkrivanjem procesualnih elemenata društvenog života i češće vezuje uz makrodrštvene razine (Bryman, 1996.: 94).

Detaljnije razlike među njima nemoguće je eksplicitno odrediti, pa smo mišljenja da su možda *prisutnije sličnosti* negoli različitosti između kvalitativnoga i kvantitativnoga. Ovu tezu potvrđujemo slijedećim razmišljanjima.

* Primjenjujete li u etnografskom istraživanju metodu opažanja sa sudjelovanjem, *empirizam*, onaj koji se iskazuje kao karakterističan za anketu ili eksperiment, odnosno koji im se pripisuje kao pozitivističko obilježje, on je prisutan utoliko što se i ovdje utvrđuju ili uspostavljaju veze između promatranih kategorija. Zapravo, u etnografskom se istraživanju empirizam *de facto* preuveličava široko rasprostranjenom tendencijom odgadanja teorijske refleksije, ako istraživač, doduše, uopće i računa na teoriju.

** Glaser i Strauss (1967.) u svojoj »utemeljenoj« teoriji plasiraju tezu o teoriji kao rezultatu istraživanja. Međutim, pozicioniranje teorije na početak istraživanja također se može gledati kao podupiranje pozitivističkih elemenata, time što se teorija smatra nečim što se treba testirati, i to ispitivanjem stvarnog svijeta. Problem koji je ovdje prisutan jest taj da se (bez obzira na to drži li se teorija nečim što prethodi ili slijedi nakon prikupljanja etnografskih podataka) ostaje pri osnovnom pozitivističkom pravilu, jer je svijet osjetila konačni sudac o tome je li teorija prihvatljiva ili ne (slično tvrdi i Kolakowski, 1972.: 11). Istodobno, to je način na koji je *teorija konceptualizirana* u odnosu na prikupljanje podataka, što upozorava na sličnost s pozitivizmom, te ne implicira jednostavno činjenicu dolazi li teorija prije, tijekom ili nakon faze prikupljanja podataka.

*** Najprihvaljivijim kvalitativnim metodama prihvaćene su promatranje sa sudjelovanjem i dubinski intervju, jer se njima najbolje mogu otkrivati *značenja* što ih ispitanici daju različitim aspektima društvenog svijeta. Ali, i istraživanja izvedena metodom ankete u velikoj mjeri insistiraju na značenjima koja respondenti pridaju svojim stavovima ili mišljenjima. Na primjer, čim pitate ispitanike koji su razlozi nekom njegovom ponašanju, pitate ih o značenju što ga oni pridaju tom svom ponašanju. Dakle, dobivate njihove interpretacije, što se svodi na saznavanje značenja. Ili, pitate li nekoga o njegovom uspjehu ili neuspjehu u životu, razložima i sl., na toj razini analize bavite se svakodnevnim razumijevanjem značenja uspjeha ili neuspjeha. Tražite li procjene ljudi o pojedinim razinama toga ponašanja, kao istraživač se bavite značenjima koja ljudi pripisuju događajima i ponašanjima drugih ljudi. Tu je očito da kvantitativci, u metodologijskom smislu, tretiraju interpretacije ljudi i načine na koji oni promatraju svijet oko sebe.

**** Kvantitativno se istraživanje želi prikazati kao ono koje *testira* eksplicitno već formuliranu teoriju, dok se kvalitativno povezuje sa *stvaranjem teorija*. Ali, nema pravila po kojem već stvorene teorije ne bismo mogli testirati na pr. metodom promatranja sa sudjelovanjem. To je vješto eksplicirao Becker (1958.) predviđivši da bi tako i kvalitativno istraživanje moglo dobiti znanstveniji karakter. Poslije njega, McCall (1969.) i Campbell (1979.) potvrđuju slične teze. Doduše, već 1956. godine Festinger i suradnici, svojom famoznom studijom povodom istraživanja religijskog kulta, u kojemu su rabili promatranje sa sudjelovanjem, tvrde da im je

cilj bio testirati teoriju o tome kako će vjerojatno ljudi reagirati na pobijanje uvjerenja za koja su bili snažno vezani.⁴ Riječju, i kvalitativne metode mogu biti adekvatna sredstva testiranja teorija u istraživanju bilo koje vrste.

Raspravu o kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjima možemo rezimirati konstatacijom: jedno i drugo neprestano se natječe s raznim epistemologijskim stajalištima, od kojih je svako povezano s posebnim pristupima prikupljanju podataka ili posebnoj strategiji istraživanja. Najveći je problem što takva raspravljanja nisu jasna, dosljedna, niti precizna. Osim toga, ne slažemo se s onim tezama po kojima je istraživač, koji se odluči za korištenje ankete ili etnografskog istraživanja, istodobno prihvatio i određen *paket gledišta* o društvenoj stvarnosti, i o tome kako bi se ona imala proučavati. Takvi, naime, tvrde kako su istraživači koji proučavaju svjetonazore ispitanika pomoću ankete, zapravo na krivom putu, jer su možda trebali izabrati prikladniju metodu kao što je, primjerice, nestrukturirani intervju.⁵

U hrvatskim prostorima (fakultetskim, institutskim, časopisnim i dr.) skoro uopće nema tekstova i rasprava o kvalitativnome i kvantitativnome u kojima bi se priznala međusobna *ovisnost epistemologijskoga i metodologijskoga*. Tome je razlog što se *de facto* metodologijskim pitanjima bavi vrlo malo autora, a još manje se bave konkretnim metodama istraživanja. U tom kontekstu, stanje u posebnim sociologijama (pa tako i u sociologiji otoka) zapravo je kritično. Smatramo da su metodološka područja mnogo *autonomnija* negoli su to u stanju priznati brojni sociolozi, i to naročito oni koji podupiru epistemologijsku verziju rasprave ili takve načine rješavanja problema.

Nadalje, kvalitativno i kvantitativno mogu se koristiti u raznim kontekstima i u odabirima različitih ciljeva istraživanja. To stajalište naglašava činjenica da mnogi kvalitativni istraživači u svoja istraživanja uključuju elemente prikupljanja kvantitativnih podataka. Osim toga, slično je i s vezom između nekih općih teorija i metoda. Tako je, primjerice, Platt (1986.) ispitivao navodnu vezu između funkcionalizma i ankete, a Rock (1979.) simbolički interakcionizam povezuje s promatranjem sa sudjelovanjem, ali ga istovremeno ne tretira kao kvalitativni istraživački pristup, niti mu daje antipozitivističku epistemološku poziciju. Prije njega, Kuhn je (1964.) u svom pokušaju korištenja pojmova simboličkog interakcionizma rabio tehnike i strategije kvantitativnih istraživanja, itd., da ne nabrajamo neke druge autore koji u području simboličkog interakcionističkog teoretiziranja rabe anketu sa ili bez promatranja sa sudjelovanjem.

⁴ Istraživači su otkrili grupu sljedbenika učenja o tisućgodišnjem Kristovu carstvu, koja je proricala skorí smak svijet. Tu grupu su istraživači držali idealnom za ispitivanje njihovih teorijskih postavki i priključili su joj se kao sudionici, te počeli prikupljati podatke o uvjerenjima, obvezama i aktivnostima obraćenja.

⁵ To je, primjerice, učinio Goldthorpe sa suradnicima 1968. godine u poznatom preglednom (anketnom) istraživanju o ponašanju industrijskih radnika, tj. o značenjima koja oni pridaju radu u svojim orijentacijama.

5. Mogućnosti integriranja kvalitativnoga i kvantitativnoga u sociologijskim istraživanjima otoka

S obzirom na naznačene poteškoće, subjektivne i objektivne naravi, perspektive sociologijskih empirijskih istraživanja otoka vidimo u nužnom i mogućem intenzivnijem usmjeravanju ka integriranju kvalitativnih i kvantitativnih aspekata, metoda, pristupa i drugih metodoloških odrednica. Zato predlažemo dvije moguće forme takve integrativne perspektive: 1. kombiniranje kvalitativnoga i kvantitativnoga, i 2. kompariranje kvalitativnoga i kvantitativnoga u sociologijskim empirijskim istraživanjima otoka.

5.1. Kombiniranje kvalitativnog i kvantitativnog u sociologijskim istraživanjima otoka

U novijoj tradiciji kvalitativnog istraživanja postoje zanimljivi primjeri kombinacije kvalitativnoga i kvantitativnoga. Skloni su joj bili autori koji su, primjerice, primijenili anketu u tandemu s promatranjem sa sudjelovanjem, ili neke druge kombinacije (Woods, 1979.; Ball, 1981. i dr.).

A: **U kvalitativnim istraživanjima** otoka mogu se rabiti iduće kombinacije sa kvantitativnim metodama:

- uporaba pojmova *mного, često, neki*;
- registriranje *učestalosti* predmeta ili nečega vezanoga uz objekt kojim se istraživač bavi;
- uporaba većeg broja *lokacija* na kojima se smještaju objekti istraživanja (konteksti);
- konzultiranje dodatnih *dokumentacijskih izvora*, koji pretežno barataju kvantitativnim podacima (službene statistike, otočni ili regionalni arhivi i sl.);
- reduciranje podataka na *komparativne* kategorije ili jedinice, zbog čega se na pr. gubi tekstualno bogatstvo s kojim se diči kvalitativac;
- u mnogo je manjem broju istraživanja kvantitativno istraživanje ili neka analiza *prethodilo* kvalitativnome, iako je i to moguće, na pr. u odabiru (manjeg broja) slučajeva za daljnje istraživanje, a što bi omogućilo oslikavanje otočnog problema koji se istražuje, ali i definiranje *kriterija* odabira manjih skupina otočana za dubinsko kvalitativno intervjuiranje;
- želi li istraživač spoznati ili istražiti nešto što se *već dogodilo* u otočnoj povijesti, on to ne može obaviti promatranjem – jer tijekom istraživanja ne može biti dostupan ili prisutan na svim otočnim lokacijama, sa svim sudionicima istraživanja – ali mu bitno mogu pomoći podaci iz strukturiranih intervjua; zapravo, kvalitativac će posegnuti za kvantitativnim metodama isključivo onda kada mu nije dozvoljen, ili nema potpun pristup svim važnim problemima kojima bi se u istraživanju želio baviti;
- probleme u *generalizaciji* moguće je smanjiti korištenjem kvantitativnih informacija kao sredstva uopćavanja već obavljenih promatranja na otocima;

- kada se za mjerenje glavnih varijabli u istraživanju koristi više od jednoga instrumenta istraživanja, nezaobilazna je logika »*triangulacije*«. Ovu strategiju neki nazivaju »triangulacija mjerenja«, a pojmovnik je preuzet iz kvantitativnog područja. Njezinom uporabom kvalitativac s većim pouzdanjem može baratati a podacima svog istraživanja, jer triangulacija u biti znači kombiniranje »višestrukih promatrača, teorijskih perspektiva, izvora podataka i metodologija« (Denzin, 1970.: 310).

Dakle, triangulacija omogućuje korištenje više od jedne metode istraživanja (to je njezina temeljna ideja), i više od jednog tipa podataka, za što se ranije koristio pojam »kompleksna metodologija«. ⁶ Osvrnut ćemo se detaljnije na mogućnosti *izvođenja koncepta triangulacije*, što se svodi na situaciju kada neka činjenica koincidira u tri ili više izvora. Primjerice, jave li se poteškoće u utvrđivanju pojavljivanja nekog događaja, radije će se tvrditi kako se događaj aktualno zbilo, ako istraživanje pokaže da informacije iz intervjua, isprava i istraživačevih opservacija smjeraju u jednom te istom pravcu. S takvim konvergiranjem (stjecanjem u jednoj točki) evidencije moguće je prilično pouzdano izvesti zaključak da se događaj ipak zbilo. Tu je važno postaviti isto pitanje različitim izvorima evidencije, a ako svi izvori poantiraju isto pitanje, uspješno je izvedena triangulacija. Dalje, mjerenja metodom triangulacije preciznije mogu istaknuti vrijednost fenomena, jer ga motre s različitih metodologijskih stanovišta. Tako se dobivaju višeslojni podaci iz različitih izvora, a zaključci studije postaju vjerodostojnijima. Sa triangulacijom također mogu biti naznačeni potencijalni problemi konstrukcije validiteta, jer višestruki izvori evidencije u suštini promoviraju i višestruka mjerenja istog fenomena.

M. Q. Patton (1987.) raspravlja općenito o četiri *tipa triangulacije*. To su triangulacija: 1. izvora podataka (triangulacija podataka), 2. različitih evaluatora (triangulacija istraživača), 3. stajališta o istom nizu podataka (teorijska triangulacija) i 4. metoda (metodologijska triangulacija).⁷

⁶ Pojam »triangulacija« razmjerno je novijeg datuma. Budući da stariji termin »kompleksna metodologija« ima isti smisao (uporaba svih raspoloživih kvantitativnih i kvalitativnih metoda u istraživanju jednog »predmeta«, primjerice otoka), on se zbog kompleksnosti društvenih pojava čini primjerenijim od pojma triangulacija.

⁷ Denzin predlaže uporabu nekoliko protokola. 1. Protokol za triangulaciju izvora podataka, kojim se provjerava hoće li fenomen ostati isti u nekim drugim vremenima ili mjestima, ili će kao osobe stupati u različite interakcije. Ovo je pokušaj utvrđivanja hoće li ono što je promatrano i o čemu smo izvjestili, imati isto značenje i onda kada bude pronađeno pod različitim okolnostima. 2. Protokol za istraživačevu triangulaciju odnosi se na promjene koje stvaraju istraživači. Valjan protokol prezentirat će promatranja (sa ili bez interpretacija) drugim istraživačima, koji će održati panel ili s drugim ekspertima prodiskutirati alternativne interpretacije. Njihove reakcije neće poslužiti samo za potvrđivanje ili odbacivanje nečega iz izvorne interpretacije, nego za dobivanje dodatnih podataka u vezi s istraživanjem. 3. Odabirom supromatrača, panelista ili recenzenata koji zastupaju različita teorijska stanovišta, uvodi se pristup kojega Denzin (1989.) naziva teorijska triangulacija. Naime, sve dok dva istraživača ne interpretiraju stvari na isti način, sve dok više istraživača komparira

Kako triangulacija traži mnogo vremena, truda i novaca, predložimo trianguliranje samo važnih podataka. Je li, i uolikoj mjeri, triangulacija potrebna, ovisit će o kakvoći podataka kojima istraživač raspolaže. Tako Stake smatra da je triangulacija potrebna u ovim situacijama (1995.: 112):

Situacija s podacima	Potreba za triangulacijom
Neosporna deskripcija	– potrebni neznatni naponi u potvrđivanju
Dvojbena i osporavana deskripcija	– zahtijeva potvrđivanje
Kritički podaci za davanje izjava	– potrebni naročiti naponi u potvrđivanju
Ključne interpretacije	– potrebni naročiti naponi u potvrđivanju
Identificirana autorova uvjerenja	– potrebni neznatni naponi u potvrđivanju

U empirijskim istraživanjima otoka, triangulacijski se protokoli mogu tretirati u svrhu pronalaženja dodatnih interpretacija, kada se nije uspjelo ili nije moglo primarno potvrditi neko istraživačevo pojedinačno mišljenje. Također, triangul se može koristiti kada se ukažu barem tri, a po mogućnosti i više teorijskih perspektiva, ispitivača ili nizova podataka za istraživanje jednog otočnog pitanja, otočne teme ili problema, ili (to nam se čini posebno značajnim) kada kombiniramo istraživanje na mikro (otočnoj) i makrorazini (državnoj ili regionalnoj), s tim da jedna nadopunjuje i provjerava onu drugu.

Zbog skupoće i kompleksnosti, triangulacija je još uvijek samo »ideal« (Patton, 1987.: 61) ili, kako Wolcott duhovito primjećuje, ona nalikuje jednoj »velikoj ideji u seminaru o metodama istraživanja«, a misli na situaciju kada bi studenti zahtijevali u dva navrata provjeru svega onoga što je profesor izrekao, svih njegovih tvrdnji ili stavova (Wolcott, 1990.: 27).⁸

svoje podatke, postoji neka teorijska triangulacija. Primjerice, jedan istraživač više je biheviorist, a drugi je više holist. Opišu li oni fenomen sličnim detaljima, triangulirana je deskripcija. Slože li se u mišljenjima, onda je triangulirana interpretacija ali, jasno, ne u potpunosti. 4. Najčešći protokol je onaj za metodologijsku triangulaciju, koji se koristi za povećavanje vjerodostojnosti interpretacija. On se temelji na primjeni višestrukih pristupa, a koristi se u komparacijama kvalitativnih i kvantitativnih podataka. Koriste li dva istraživača dvije različite metode i dobiju podatke između kojih postoji visok stupanj slaganja, onda su njihove studije interno validne (Gliner, 1994.: 85).

⁸ Denzin je jedan od prvih autora koji se već od 70-ih godina zalaže za triangulaciju i najviše ju je razvio. Doduše, taj se metodologijski problem transformirao u diskusiju o prednostima i ograničenjima promatračkog posla, jer autori uglavnom uspoređuju dvije metode: anketu i promatranje sa sudjelovanjem, te ističu prednosti potonje (Denzin, 1970.: 216). S druge strane, Silverman triangulaciju tretira isključivo kao »test validiteta« rezultata istraživanja (1993.: 158).

B: **U kvantitativnim istraživanjima** otoka mogu se koristiti ove kombinacije s elementima kvalitativnih metoda:

- citiranje dijelova intervjua, posebno onih nestrukturiranog tipa, što je u biti izvještavanje o kvalitativnim podacima;
- uporaba *struktuiranog intervjua* za prikupljanje i kvalitativnih i kvantitativnih podataka o otočnoj problematici;
- prikupljanje kvalitativnih podataka tipa: zbog kojih *razloga* se otočanke tako ponašaju ili zašto su ispitanici načinili ovo ili ono;
- analiza onih podataka koje *nije bilo moguće* ili uopće nisu bili planirani (u protokolu) *sistematski* promatrati, pa rezultati dobiveni kvalitativnim metodama služe kao *nadopuna* raspoloživim kvantitativnim podacima;
- formiranje unutar jednoga nacionalnog uzorka istraživanja više manjih *poduzoraka*, pri čem se prvi istražuje metodom ankete, a drugi nekim kvalitativnim metodama. Ovo implicira *multimetodologijski pristup* – na pr., primjenu metoda: anketa + promatranje sa sudjelovanjem + nestrukturirani intervjui i sl.;
- uporaba kvalitativnih metoda može natjerati kvantitativca da se *dublje* pozabavi predmetom istraživanja ili problemima u svezi s njim, koji su iskrslili tijekom ispitivanja;
- kvalitativan pristup može *bitno olakšati* kvantitativno istraživanje: primjena kvalitativnih procedura može bitno pomoći, a ponekad je i nezaobilazna, u *fazi formuliranja problema istraživanja*, te u fazama razvijanja mjernih instrumenata;
- kvalitativno istraživanje može biti *izvor hipoteza* koje će se testirati kvantitativnim istraživanjem;
- podaci dobiveni kvalitativnim metodama mogu izravno pomoći u konstruiranju raznih *indikatora, skala* ili *indeksa* neophodnih u kvantitativnom istraživanju;
- *praznine* u istraživačevu znanju, nastale zbog nepristupačnosti ili zbog određenih ljudi ili određenih situacija, mogu se nakon anketiranja *popunjavati* promatranjem ili intervjuiranjem sudionika u istraživanju (primjerice, ako nedostaje znanje o istraživanoj seoskoj ili otočnoj zajednici, skupini, organizaciji i sl.);
- kvalitativno istraživanje može *olakšati interpretaciju odnosa* između varijabli i to nakon što su utvrđene korelacijske veze između dviju ili više varijabli. U kvantitativnom istraživanju istraživač želi doznati uzroke ili koja se to treća varijabla uplela u njihov odnos. Tu kvalitativni aspekti omogućuju razumijevanje procesa i mehanizama koji su proizveli statističke odnose.

5.2. Kompariranje kvalitativnoga i kvantitativnoga u sociologijskim istraživanjima otoka

Kvalitativnim metodama moguće je ispitati *pristupe* raznim društvenim procesima na otocima, primjerice komunikacijski, interakcijski i sl., a kvantitativnim istraživanjem sociolog će protumačiti *strukturalne* pravilnosti ili veze u životu i radu na tom otoku. Dakle, podaci će se obostrano komparirati.

Nadalje, kvalitativnim istraživanjem otoka moguće je pribaviti podatke o *iskustvima ispitanika*, na pr. otočanki, dok kvantitativnim metodologijskim pristupima dobivamo podatke o njihovim *stavovima ili načinima ponašanja*. Doduše, to može biti i izvor poteškoća ili nesporazuma ako su ta iskustva, primjerice, bila negativna, iako ne mora značiti da su i stavovi tih ispitanica o nečemu negativni. Uostalom, ljudi često mijenjaju svoje stavove nakon što su bili izloženi komunikaciji, i o tome istraživači vode računa u svojim interpretacijama, kao i u planiranju strategije istraživanja uopće.

Osim toga, nekim metodama, poput promatranja, moguće je *brže* obaviti istraživanje negoli anketom, a obje zahtijevaju i drugačiji tip ispitanika. Tu će i komunikacijske točke biti bitno različite, no ovaj metodologijski postupak zapravo je prednost u kompariranju dobivenih rezultata istraživanja, jer omogućuje stjecanje bogatije cjelokupne »slike« o predmetu istraživanja. Očito je da tu različitosti mogu poslužiti kao »odskočna daska« za unapređivanje budućih istraživanja, i to posebice za pluraliziranje njihovih metodoloških aspekata.

Konačno, sve rečeno neobično je važno za istraživače eda bi mogli produbiti sociologijske i ine spoznaje o izvornim sadržajima na otocima koji su, kao ruralno-urbani prostori, vrlo rijetko u Hrvatskoj bili predmetom sociologijskih empirijskih istraživanja. Nesumnjivo je da bi »pluralnije« i složenije metodologijsko osmišljavanje istraživanja otoka pridonijelo i njihovu bržem gospodarskom, kulturnom, turističkom i općenito društvenom razvitku.

6. Zaključak

Metodologijsko utemeljenje etapa istraživanja bitno je u planiranju strategije istraživanja otoka. Naime, vrlo je važno u kojoj će se fazi koja metoda istraživanja primijeniti, pa tako u fazi dijagnosticiranja problema istraživanja mogu podjednako dobro funkcionirati obje vrste, i kvalitativna i kvantitativna.

U literaturu je već uveden pojam *hibrida*, kako ih naziva Bryman (1996.: 151), a koji označavaju situacije u kojima se primjenjuju kvalitativne metode u izvorno planiranom kvantitativnom istraživanju. To je, na primjer, situacija kada se etnografske metode prikupljanja podataka kombiniraju s kvaziekperimentalnim načinom istraživanja. Dakle, tu nisu korištene kombinacije kvalitativnih i kvantitativnih metoda prikupljanja podataka.

Postoje, vjerojatno će se i javljati, možda i u produbljenijim varijantama, razne prepreke integraciji ovih metodologijskih pristupa u istraživanjima otoka. Neke se od njih mogu očitovati kao nekompatibilnost epistemologijskih pozicija, pod čime razumijevamo različite poglede na to kako istraživati društvenu stvarnost. Prepreka su i veliki troškovi, zbog potrebe angažiranja većeg broja ljudi, suradnika, istraživača i drugih. Upitna je i metodologijska osposobljenost istraživača, njihova širina, tolerancija, njihovo metodologijsko (ne)znanje. Uostalom, zar nije

jednostavnije, komotnije i lakše primijeniti jednu metodu, primjerice već »legendarnu« anketu? Baš u takvim preglednim istraživanjima autori često uvažavaju obrnut redosljed: najprije formuliraju metodu, zatim tip istraživanja, pa tek onda njegov predmet, odnosno ono čime će se istraživanje baviti. A nužno je upravo obratno: nakon formulacije predmeta, izabrati metodu njegovog ispitivanja!

Na kraju, po našem mišljenju, integracija kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja ipak je moguća, iako njezini razlozi mogu biti različiti, implicitni ili eksplicitni. Suglasni smo da postoje razlike između ovih metodologijskih pristupa ili tipova istraživanja, i to u vrstama podataka kojima raspolažu, i u razinama analize koju obavljaju. Zato svaki tip ima svoje prednosti, ali i nedostatke. Nismo željeli umanjiti važnost njihovih sličnosti, i to nam je bila krajnja namjera u ovom tekstu. Ipak, kvalitativno istraživanje čeka još dug put ka spremnosti sociologa da mu daju isti status kao anketi ili eksperimentu. To svakako nalaže i potrebu uklanja umjetnog kvalificiranja kvantitativnog istraživanja kao svojevrsnog standarda, prema kojemu se stalno imaju mjeriti kvalitativna istraživanja u sociologiji.

Literatura

1. Ball, Stephen J. (1981.): *Beachside Comprehensive : A Case Study of Secondary Schooling*. – Cambridge : Cambridge University Press.
2. Becker, Howard S. (1958.): *Problems of Inference and Proof in Participant Observation*. – **American Sociological Review**, 23 (1958) 6: 652–660.
3. Blalock, Hubert M. (1970.): *An Introduction to Social Research*. – Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, XIV, 465.
4. Bryant, Christopher G. A. (1985.): *Positivism in Social Theory and Research*. – London : Macmillan.
5. Bryman, Alan (1996.): *Quantity and Quality in Social Research*. – London ; New York : Routledge, VIII, 198.
6. Campbell, Donald T. (1979.): »Degrees of Freedom« and the Case Study. – In: Thomas D. Cook and C. R. Reichardt (eds.): **Qualitative and Quantitative Methods in Evaluation Research**. – Beverly Hills, California : Sage, 49–67.
7. Cohen, Stan Percy (1980.): *Is Positivism Dead?* – **The Sociological Review**, 28 (1980) 1: 141–176.
8. Creswell, John W. (1998.): *Qualitative Inquiry and Research Design : Choosing Among Five Traditions*. – Thousand Oaks ; London ; New Delhi : Sage, XVI, 403.
9. Denzin, Norman K. (1970.): *The Research Act in Sociology*. – Chicago : Aldine (reprint 1984.).
10. Denzin, Norman K. (1989.): *Interpretive Biography*. – Newbury Park, California : Sage.
11. Dürkheim, Émile (1897.): *La suicide*. – Paris : Alcan (engleski prijevod: Durkheim, Emile (1952.): *Suicide: A Study in Sociology*. – London : Routledge & Kegan Paul).
12. Festinger, Leon, et al. (1956.): *When Prophecy Fails*. – New York : Harper & Row.
13. Fetterman, David M (1989.): *Ethnography : Step by Step*. – London : Sage, 160. – (Applied Social Research Method Series ; Vol. 17)
14. Fielding, Nigel (1993.): *Qualitative Interviewing*. – In: Nigel Gilbert (ed.): **Researching Social Life**, 135–153.

15. Giddens, Anthony (ed.) (1974.): *Positivism and Sociology*. – London : Heinemann.
16. Gilgun, Jane F.; Daly Kerry; Handel, Gerald (ed.) (1992.): *Qualitative Methods in Family Research*. – Newbury Park, California : Sage, X, 340.
17. Glaser, Barney G.; Strauss, Anselm L. (1967.): *The Discovery of Grounded Theory*. – Chicago : Aldine.
18. Gliner, Jeffrey A. (1994.): Reviewing Qualitative Research : Proposed Criteria for Fairness and Rigor. – **The Occupational Therapy Journal of Research**, 14 (1994) 2: 78–90.
19. Goldthorpe, John H., et al. (1968.): *The Affluent Worker : Industrial Attitudes and Behaviour*. – Cambridge : University Press.
20. Goode, William J.; Hatt, Paul K. (1952.): *Methods in Social Research*. – New York : McGraw Hill.
21. Guba, Egon G.; Lincoln, Yvonna S. (1982.): Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry. – **Educational Communications and Technology Journal**, (1982) 30: 232–252.
22. Halfpenny, Peter (1982.): *Positivism and Sociology : Explaining Social Life*. – London : Allen & Unwin.
23. Hamel, Jacques; Dufour, Stephane; Fortin, Dominic (1993.): *Case Study Methods*. – Newbury Park, California : Sage, X, 77. – (Qualitative Research Methods Series ; Vol. 32)
24. Hughes, Diane; Dumont, Kimberly (1993.): Using Focus Group to Facilitate Culturally Anchored Research. – **American Journal of Community Psychology**, 21 (1993) 6: 775–802.
25. Jorgensen, Danny (1989.): *Participant Observation : A Methodology for Human Studies*. – London : Sage, 136. – (Applied Social Research Method Series. Vol. 15)
26. Kolakowski, Leszek (1972.): *Positivist Philosophy : From Hume to the Vienna Circle*. – Harmondsworth : Penguin.
27. Kuhn, Manford H. (1964.): Major Trends in Symbolic Interaction Theory in the Past Twenty-five Years. – **Sociological Quarterly**, 5 (1964) 1: 61–84.
28. Lazarsfeld, Paul F. (1958.): Evidence and Inference in Social Research. – **Daedalus**, 87 (1958) 4: 99–130.
29. Layder, Derek (1993.): *New Strategies in Social Research : An Introduction and Guide*. – Cambridge, UK : Polity Press, X, 218.
30. Leburić, Anči (1996.): Metodološki aspekti sociološkog empirijskog istraživanja društvenih fenomena. – U: Erma Ivoš (ur.): **Teorijski izazovi i dileme : prilog sociologiji hrvatskog društva**. – Zadar : Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet Zadar, Odsjek za sociologiju, 129–166.
31. Marshall, Gordon (ed.) (1994.): *The Concise Oxford Dictionary of Sociology*. – Oxford ; New York : Oxford University Press, VIII, 573.
32. May, Tim (1993.): *Social Research : Issues, Methods and Process*. – Buckingham, Philadelphia : Open University Press, X, 193.
33. Merton, Robert K. (1967.): *On Theoretical Sociology*. – New York : Free Press.
34. Merton, Robert K. (1987.): The Focused Interview and Focus Groups : Continuities and Discontinuities. – **Public Opinion Quarterly**, (1987) 51: 550–556.
35. Merton, Robert K.; Kendall, Patricia L. (1946.): The Focused Interview. – **American Journal of Sociology**, (1946) 51: 541–557.
36. Morgan, David L. (ed.) (1988.): *Focus Groups as Qualitative Research*. – Newbury Park, California : Sage, 85.
37. Padfield, Maureen; Procter, Ian (1996.): The Effect of Interviewer's Gender on the Interviewing Process : A Comparative Enquiry. – **Sociology**, 30 (1996) 2: 355–366.

38. Patton, Michael Quinn (1987.): *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. – Newbury Park, California : Sage, 176.
39. Phillips, Bernard S. (1966.): *Social Research : Strategy and Tactics*. – New York : Macmillan.
40. Platt, Jennifer (1986.): *Functionalism and the Survey : the Relation of Theory and Method*. – **Sociological Review**, 34 (1986) 3: 501-536.
41. Rock, Paul (1979.): *The Making of Symbolic Interactionism*. – London : Macmillan.
42. Silverman, David (1984.): *Going Private : Ceremonial Forms in a Private Oncology Clinic*. – **Sociology**, 18 (1984) 2: 191-204.
43. Silverman, David (1985.): *Qualitative Methodology and Sociology : Describing the Social World*. – Aldershot : Gower.
44. Silverman, David (1993.): *Interpreting Qualitative Data : Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. – London : Sage, X, 224.
45. Stake, Robert E. (1995.): *The Art of Case Study Research*. – Thousand Oaks, California : Sage, XV, 175.
46. Townroe, Christopher; Yates, George (1995.): *Sociology*. – Essex, England : Longman House, IV, 364.
47. Wolcott, Harry F. (1990.): *Writing Up Qualitative Research*. – Newbury Park, California : Sage, 94. – (Qualitative Research Methods Series ; Vol. 20)
48. Woods, Peter (1979.): *The Divided School*. – London : Routledge & Kegan Paul.
49. Wright, Georg Henrik von (1971.): *Explanation and Understanding*. – London : Routledge & Kegan Paul.
50. Yin, Robert K. (1993.): *Applications of Case Study Research*. – Newbury Park, California : Sage, XVI, 131. – (Applied Social Research Methods Series ; Vol. 34)

Anči Leburic

University of Split, Faculty of Philosophy in Zadar, Department of Sociology, Zadar, Croatia

Integration of Qualitative and Quantitative Aspects: Perspectives of Empirical Researches of the Islands

Summary

The paper gives the author's reflections of the interactions of the qualitative and quantitative approaches, methods and researches, which is the topic that has been a subject-matter in sociology and socio-empirical researches in the past three decades. That is to say, it was only since the 1970s that this issue has been more thoroughly discussed. Regarding the evident tendency of linking methodological with epistemological standpoints or approaches to empirical sociology, this debate should be considered something more than the incidental methodological escapes in something temporary or momentarily modern.

Because of the various difficulties, especially when are talking about empirical researches of Croatian islands as traditional rural areas, the author considers the perspectives of their own profitable development. The author expresses two probable forms of the integration of qualitative and quantitative approaches, methods and techniques: the first, like a combination of qualitative and quantitative approaches, methods and techniques, and the second, like a comparison of qualitative and quantitative ones. Both of those possibilities are explicated in more detail in consideration of the perspectives of the empirical researches of Croatian islands. Also, the features of distinct research methods are illustrated, both qualitative and quantitative type, but which would be relevant to use in those empirical researches.

Unfortunately, there are some specific obstructions (of subjective and objective nature) to the integration, which the author is in favour of. Consequently, the researching situations in which it would be relevant and productive to try and influence the minimalization, or at best, the elimination of stereotypes, ignorance, unskillness and avoidance of a team work and the similar troubles are tried to be expound.

Key words: empirical researches of the islands, integration of the methodological aspects, qualitative, quantitative, pluralism of methods and approaches.

Received on: 10th May 2000

Accepted on: 15th April 2001

Anči Leburić

Université de Split, Faculté des Lettres de Zadar, Département de Sociologie, Zadar, Croatie

L'intégration des aspects qualitatifs et quantitatifs: perspectives des recherches empiriques sur les îles

Résumé

Dans son article, l'auteur étudie de rapport de l'approche qualitative et quantitative, des methods et des recherches qualitatives et quantitatives, theme qui fait l'objet de l'attention dans le domaine de la sociologie et des recherches sociologiques empiriques au cours de ces trios dernières décennies. En effet, ce sujet n'est traité plus à fond qu'à partir des années soixantedix du XXe siècle. Étant donné la tendance évidente d'établir un lien entre les points de vue méthodologiques et épistémologiques, ou avec les approches de la sociologie empirique, ce débat est un peu plus que le simple fait d'éviter la méthodologie et de s'orienter vers quelque chose de momentanément moderne, mais passager.

En raison des diverses difficultés, tout particulièrement dans le cas des recherches empiriques sur les îles croates en tant que regions traditionnellement rurales, l'auteur examine les perspectives de leur développement plus fructueux. Dans le texte sont expliquées deux formes possibles d'intégration du qualitatif et du quantitatif: premièrement, une combinaison du qualitatif et du quantitatif et, deuxièmement, une comparaison entre le qualitatif et le quantitatif. L'auteur a élaboré exhaustivement ces deux possibilités compte tenu des perspectives des recherches empiriques sur les communautés sociaux des îles croates. Elle a aussi illustré les caractéristiques des methods spéciales de recherché, de type qualitatif et quantitatif, et qu'il serait approprié d'appliquer dans les recherches empiriques sociologiques sur les îles.

Il existe aussi, malheureusement, certains obstacles, de nature subjective et objective, à l'intégration des methods qualitatives et quantitatives pour laquelle l'auteur s'emploie. Elle s'efforce donc d'expliquer les situations en matière de recherché dans lesquelles il serait pertinent et fructueux d'exercer une influence sur la minimisation ou, dans le meilleur des cas, sur l'élimination des stereotypes, de l'incompétence, du manqué de professionnalisme, de l'évitement du travail en équipe et des difficultés semblables.

Mots-clés: recherches empiriques sur les îles, integration des aspects méthodologiques, qualitativement, quantitativement, pluralisme des methods et approches.

Reçu: le 10 mai 2000

Accepté: le 15 avril 2001